

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.22517758.1400.11.2.2.2>

ارزیابی کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ کیفیت آموزش و تناسب شغلی آن از دیدگاه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی رودهن

مجتبی معظمی^۱، آرزینا ذوالفقاری^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۹

چکیده

تحقیق حاضر با هدف ارزیابی کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ کیفیت آموزش و تناسب شغلی آن از دیدگاه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد صورت گرفته است. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری آن شامل همه دانشجویان در حال تحصیل و فارغ‌التحصیلان در رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن می‌شود. به دلیل حجم نامعلوم و براساس فرمول کوکران برای حجم نامعلوم و با خطای ۰/۰۵ تعداد ۳۸۴ نفر، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته ارزیابی کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی استفاده شده است. همچنین برای بررسی و تحلیل داده‌ها از آزمون آماری t تک‌نمونه‌ای برای مقایسه میانگین نمرات شرکت‌کنندگان با میانگین جامعه و در نهایت برای رتبه‌بندی از آزمون فریدمن استفاده شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که: میانگین نمرات شرکت‌کننده در پژوهش، کمتر از میانگین جامعه است و شرکت‌کنندگان بیشتر گزینه خیر را انتخاب نموده‌اند. بنابراین با توجه به نتایج این تحقیق، از دیدگاه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد، سرفصل‌های این دوره در کل و همچنین به لحاظ کیفیت آموزشی و تناسب شغلی با بازار کار همخوانی و اثر بخشی لازم را ندارند و نیاز به بازنگری اساسی دارند.

واژگان کلیدی: ارزیابی کارآمدی سرفصل، کیفیت آموزش و تناسب شغلی

۱- استادیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

m_moazzamiii@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، واحد کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، کیش، ایران azita63@yahoo.com

مقدمه

دانش آموختگان متناسب با نیازهای بازار کار، جزیره‌ای عمل کردن دانشگاه‌ها، گسترش بی‌رویه دانشگاه‌ها بدون توجه به سیاست‌های آمایش سرزمین، نحوه اعتلا و ارتقای اعضای هیأت علمی و ارزیابی عملکرد آنها از طریق تولید محصولاتی به نام مقالات علمی، رشد سریع آموزش عالی، رشد ناکافی اقتصاد و بیکاری نیروهای تحصیل کرده در پی آن و همچنین، گسستگی ارتباط دانش آموختگان با دانشگاه‌های محل تحصیل، بخشی از مسائل و چالش‌های نظام آموزشی عالی کشور است که اگر سیاستگذاران و مدیران آموزش عالی در حل آنها اقدام نکنند، منجر به عدم نقش آفرینی نظام آموزش عالی در تولید علمی کشور و تربیت و مهارت آموزی خبرگان و متخصصان در زمینه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی می‌شود (نصراللهی‌نیا و علم‌الهدی، ۱۳۹۹). این در صورتی است که امروزه مهم‌ترین اولویت در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها، توجه به نیروی انسانی است. بنابراین برای دوام و بقا در عرصه‌های داخلی و خارجی، باید به پرورش ابعاد مختلف نیروی انسانی توجه شود. زیرا در سطوح جهانی، یکی از شاخص‌های مهم ارزیابی جوامع، سرمایه‌های انسانی است. در این راستا امکانات و ابزارهای رشد و ارتقای این سرمایه نیز اهمیت خاصی دارند. زیرا نقش اصلی آنها، سرمایه‌گذاری جامعه برای تجزیه و تحلیل مسائل متعدد اجتماعی، در ابعاد گوناگون سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، علمی، فنی و محیطی در سطوح ملی و بین‌المللی است (آقازاده و احدیان، ۱۳۷۷؛ باقرزاده و همکاران، ۱۳۸۴؛ عباس‌زادگان، ۱۳۷۶).

نظام آموزش عالی هر کشوری سهم بسزایی در رشد و توسعه منحصر به فرد میراث فکری جهان دارد. از آنجا که آموزش عالی به طور رسمی سازماندهی شده است، از این رو یک ساخت اجتماعی است که دانش و تکنولوژی پیشرفته را تحت کنترل خود دارد (کلارک^۱، ۲۰۱۸). دانشگاه به مثابه نهاد علم و توسعه در بستر رویدادها و تحولات مختلف، تغییرات جدی پیدا کرده است؛ تحولات پرشتابی که در سطح جهان، موجب ظهور نسل‌های دانشگاهی در پی یکدیگر شده است؛ به گونه‌ای که "دانشگاه نسل‌های بعدی در هر زمان، به عنوان یک نوع مخالفت با برخی از پدیده‌ها و گرایش‌های اجتماعی، فرهنگی و با ماهیت خود دانشگاه، ایجاد می‌شود، و به دنبال نوعی نوآوری و اقدامات جدید اجتماعی و انسان‌شناسی هستند (لاپتوا و افیمو^۲، ۲۰۱۶) در واقع، شکل‌گیری نسل‌های دانشگاهی به این واقعیت اشاره دارد که امروزه دانشگاه‌های مدرن، با رقابت جهانی مواجه هستند و قادر به تأثیر فعالانه بر روند فرآیندهای اجتماعی، اقتصادی و منطقه‌ای که در آن قرار دارند، هستند (زوتی و لوکوویس^۳، ۲۰۲۰). ردپای تغییرات و تحولات جهانی به وضوح، در نظام آموزش عالی ایران هم قابل مشاهده است و روند این تغییرات و تحولات موجب ایجاد مسائل و چالش‌هایی در نظام آموزش عالی کشور شده است. پاسخگو نبودن آموزش عالی به نیازهای بازار کار و عدم تربیت

1. Clark

2. Lapteva, Alla and Efimov

3. Zuti & Lukovics

۱۳۸۴). سرفصل^۱ در اصل سند مکتوب چند صفحه‌ای است که باید تمام اطلاعات مفید درس را معرفی کند. در واقع، سرفصل، طرحی از فعالیت‌های آموزشی است که اهداف و مقاصد یک برنامه درسی و در مجموع برنامه‌ای را که یک استاد باید دنبال کند، به تصویر می‌کشد. همچنین روشی را بیان می‌کند که این فعالیت‌های آموزشی، یادگیری و ارزشیابی در مکان خویش سازماندهی می‌شوند. سرفصل، مسیری است که به دانشجوی پیشنهاد می‌شود. این مسیر با مجموعه‌ای از مراحل یادگیری، تمرین‌ها، موانع و ارزشیابی‌ها همراه است (کوک^۲، ۲۰۱۳). سرفصل‌های مبهم، نامنسجم، نامرتب با گرایش رشته‌ها، کهنه و قدیمی، غیرکاربردی و نامتناسب با تعداد واحدهای درسی، اطمینان و آرامش را از دانشجوی سلب می‌کند و تا پایان ترم تحصیلی او را در اضطراب قرار می‌دهد. همچنین مانع برقراری تعامل مناسب دانشجوی با استاد می‌شود. هر سرفصل، دلایل وجودی خود را در برنامه آموزشی دارد. با تهیه سرفصل مناسب، می‌توان اطمینان یافت که به پیش نیازهای یک درس توجه لازم شده است (آلتن و کاشین^۳، ۲۰۱۹).

کاربردی شدن رشته‌های دانشگاهی نشان می‌دهد که در شرایط کنونی می‌توان با ایجاد تغییراتی مناسب، گام‌های مفیدی در جهت توسعه کیفی این رشته و رفع نیازهای موجود برداشت (شب خیز و همکاران، ۱۳۹۰). دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش

بنابراین باتوجه به این نقش بنیادی و حساس، نظام آموزشی باید از برنامه‌ریزی‌های مناسب، همراه با آینده‌نگری، جامعیت، انعطاف‌پذیری و مداومت داشته باشند (فتحی و اجارگاه و شفیع، ۱۳۸۶). این برنامه‌ریزی با توجه به شرایط، زمینه‌ها، نیازها و اهداف، وظایف متعدد و گوناگونی را دنبال می‌کند. از جمله این وظایف می‌توان به آموزش، انتقال تجربه‌های علمی، فرهنگی، توجه به ارزش‌ها، فرهنگ، اصول اخلاقی و تربیت شهروندانی با انگیزه و خلاق که قادر به تجزیه و تحلیل صحیح مسائل و ارائه راهکارهای مناسب برای خود و جامعه باشند، اشاره کرد (خلیلی عراقی، ۱۳۸۳؛ کوهن و هالیدی، ۱۳۷۵).

در این راستا برنامه‌های درسی و نظام آموزش عالی باید با اهداف و تحولات، نیازها و ویژگی‌های عصر فراصنعتی هماهنگ باشد. بدیهی است که دانشگاه نیز به عنوان یکی از بزرگ‌ترین منابع سرمایه‌گذاری نیروی انسانی، از این امر مستثناء نیستند. در دنیای متلاطم اطلاعاتی و رقابتی کنونی، دانشگاه‌ها نباید به آموزش‌های یکنواخت رسمی و تکراری و عناوین دروس به سبک سنتی و تولید انبوه فارغ‌التحصیلانی مدرک به دست، غیرماهر و غیرحرفه‌ای بسنده کنند (دانشگاه ایستا)، بلکه برای حفظ پویایی درونداد خود به برنامه‌ریزی آینده‌نگر، انعطاف‌پذیر و کنترل مداوم کیفیت اجرای عناصر خود نیاز دارند. از جمله عناصر بسیار مفید در دانشگاه، عناوین و سرفصل دروس است که انتخاب دقیق و مناسب این سرفصل‌ها می‌تواند به تربیت نیروهای ماهر و متخصص، جهت رفع نیازهای جامعه منجر شود. (عارفی،

1. syllabus

2. Cuq

3. Altman and Cashin

با توجه به نتایج پژوهش، عدم توازن، عدم ارتباط منطقی، و ناپیوستگی در برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد و دکتری رشته فلسفه تعلیم و تربیت از چالش‌های اساسی برنامه درسی این رشته در دانشگاه‌های ایران به شمار می‌آیند که ضرورت بازاندیشی و بازنگری در دروس و سرفصل‌های دوره کارشناسی ارشد و دکتری این برنامه را امری اجتناب‌ناپذیر می‌سازد.

۳- رضایی باقر و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی برنامه درسی دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته تکنولوژی آموزشی از دیدگاه اعضای هیات علمی و دانشجویان» به این نتایج دست یافتند که: اهداف برنامه‌های درسی دوره کارشناسی و کارشناسی ارشد از نظر اکثر اعضای هیات علمی و دانشجویان مناسب است. افزون بر این، اکثر اعضای هیات علمی و دانشجویان، بازنگری و تجدیدنظر در اهداف و سرفصل‌های دروس و برنامه درسی رشته تکنولوژی آموزشی را لازم و ضروری می‌دانند.

۴- تونس^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «ارزشیابی برنامه آموزشی زبان انگلیسی در دانشگاه دولتی با استفاده از الگوی سیپ» به این نتیجه رسید که برخی از ابعاد برنامه از جمله شرایط فیزیکی، محتوا، مواد و ارزشیابی نیاز به بهبود دارد و با بهبود اینها می‌توان اثربخشی برنامه را افزایش داد.

۵- لانگینو^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی با عنوان «ارزشیابی از اجرای برنامه درسی کارشناسی

عالی، وظیفه تأمین نیروی انسانی متخصص، آموزش و ارتقای علمی و عملی دانشجویان واجد شرایط را برعهده دارند. از این رو می‌توانند با توجه به نیازهای جامعه، برنامه مناسب و شرایط پذیرش دانشجویان را پیشنهاد دهند. آنان به امکانات، فضاهای مناسب، استادان متخصص و وسایل کمک آموزشی لازم توجه کنند و در گسترش و بهبود کیفیت این دوره‌ها بکوشند (فتحی و اجارگاه و شفیعی، ۱۳۸۶؛ عارفی، ۱۳۸۴). این در حالی است که برای اثربخشی و کاهش نارسایی‌های موجود، این پژوهش تلاش می‌کند که به ارزیابی سرفصل‌های رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ کیفیت آموزش و تناسب شغلی پردازد و پیشنهادهای اصلاحی لازم را ارائه دهد.

پیشینه پژوهش:

۱- نصراللهی‌نیا و علم‌الهدی (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «بازنگری و ارائه برنامه درسی پیشنهادی رشته علوم تربیتی در دوره کارشناسی ارشد» دریافتند که: آسیب‌های برنامه درسی موجود رشته علوم تربیتی در سه گروه آسیب‌های رویکردی و اصولی برنامه درسی موجود، آسیب‌های برنامه درسی موجود در نسبت واحدهای درسی ضروری، اما غفلت شده و آسیب‌های واحدها و سرفصل‌های برنامه درسی موجود، تقسیم می‌شوند.

۲- جاویدی کلاته جعفرآبادی و عالی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «ارزشیابی برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد و دکتری رشته فلسفه تعلیم و تربیت در نظام آموزش عالی ایران» انجام داده‌اند.

^۱. Tunc

^۲. Longino

بیرامی، ۱۳۹۲؛ شبیری و شمسی پاکباده، ۱۳۹؛ بناگر، ۱۳۹۴؛ جواهری دانشمند و همکاران، ۱۳۹۴ و اسفندیاری، ۱۳۸۷) و گرایش تکنولوژی آموزشی (قهرمانزاد، ۱۳۹۰؛ رحمان پور و همکاران، ۱۳۹۷) و دیگر پژوهشگران مختلف مورد ارزیابی و بازنگری قرار گرفته است.

یکی از ابزارهای برنامه درسی سرفصل‌های درسی هستند که ویژگی‌های خاصی دارند. سرفصل، طرحی از فعالیت آموزشی و ابزاری برای برنامه‌ریزی آموزشی است و پیشرفت کلاس به آن بستگی دارد. بنابراین، تهیه سرفصل درسی مناسب، ارائه یک سرمایه‌گذاری بزرگ است و شایسته است برای این سرمایه‌گذاری تلاش شود. سرفصل باید تمام اطلاعات مفید مرتبط با کلاس و برنامه‌ریزی آموزشی برای آن درس را در اختیار دانشجویان قرار دهد. با این وجود، مطالعات مختلف، حاکی از آن است که هنوز پژوهشی که به طور مستقیم به بررسی، ارزیابی و بازنگری سرفصل‌های رشته علوم تربیتی، گرایش مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد، پرداخته باشد صورت نگرفته است. همچنین، شایان ذکر است که از زمان نخستین تدوین و تصویب برنامه درسی دوره، تاکنون اقدامی برای بازنگری دروس و سرفصل آنها صورت نگرفته است. بنابراین، بررسی و شناسایی تحولات صورت گرفته در حوزه آموزش عالی و رصد مباحث جدید برای انعکاس در برنامه درسی دوره مدیریت آموزشی و تغییر و بهبود دروس فعلی و افزودن دروس یا سرفصل‌های احتمالی یک نیاز مبرم و اساسی است. به گونه‌ای که اگر عناصر برنامه درسی

فناوری اطلاعات در دانشگاه تأمین‌کننده نشان داد که وجود عواملی در برنامه درسی مؤثر است از جمله این عوامل تفکر علمی، در دسترس بودن تکنولوژی برای یادگیری الکترونیکی، یادگیری نگرش‌ها و داشتن تخصص کافی و مهارت‌های واقعی و تجربی در زمینه علمی نسبت به دیگران است به این پژوهش به صورت کیفی بوده است. در واقع، رشته علوم تربیتی، بستر و ساختار آموزش دانشگاهی و حرفه‌ای است. هرچند که مطالعات متعددی در ایران و سایر جوامع انجام شده که هر کدام از جنبه‌های خاصی به بررسی برنامه‌های درسی در آموزش عالی پرداخته‌اند و عواملی را در این زمینه مورد توجه قرار داده‌اند، با این حال به دلیل حساس و مهم بودن نقش برنامه‌های درسی در تحقق اهداف آموزش عالی و ضرورت مداومت در امر بازنگری و بهبود برنامه‌ها، انجام پژوهش‌های بیشتر و استفاده از نتایج آنها در هنگام عمل ضروری است. به استناد شواهد پژوهشی موجود، محتوای برنامه درسی رشته علوم تربیتی در مقطع کارشناسی ارشد در گرایش مدیریت آموزشی (قلی زاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ شادفر، لیاقت‌دار و شریف، ۱۳۹۰؛ عارفی، ۱۳۸۴؛ یار محمدیان و سلمانی‌زاده، ۱۳۸۵؛ رسته مقدم، عباسی پور و جلالی دیزجی، ۱۳۹۵) گرایش برنامه‌ریزی آموزشی (ملا محمدی، ۱۳۹۷؛ ولی پور، ۱۳۹۰؛ کرمی و فتاحی، ۱۳۹۱؛ بناگر، ۱۳۹۴) گرایش آموزش بزرگسالان (شفیعی، ۱۳۸۲)؛ گرایش آموزش و بهسازی منابع انسانی (جهانیان، ۱۳۹۸)؛ گرایش برنامه‌ریزی درسی (عبدی، ۱۳۸۴؛ یزدانی، ۱۳۸۸؛ فتاحی، ۱۳۹۰؛

هدف از تدوین این مقاله، ارزیابی کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ کیفیت آموزش و تناسب شغلی آن از دیدگاه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد است. بر این اساس پرسش‌های پژوهشی مطرح در این مقاله، شامل:

- کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ کیفیت آموزش از دیدگاه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد چگونه است؟
- کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ تناسب شغلی آن از دیدگاه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد چگونه است؟

روش‌شناسی:

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانشجویان در حال تحصیل و فارغ‌التحصیلان در رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن می‌شود. از همین رو به دلیل حجم نامعلوم و براساس فرمول کوکران برای حجم نامعلوم و با خطای ۰/۰۵ تعداد ۳۸۴ نفر، با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و پرسشنامه ارزیابی کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی به لحاظ کیفیت آموزش و تناسب شغلی آن پخش و داده‌ها جمع‌آوری می‌شوند.

از آنجا که در دوران همه‌گیری کرونا امکان پخش پرسشنامه‌ها به صورت حضوری مقدور

موجود در رشته مدیریت آموزشی از کیفیت مطلوب برخوردار باشد، دانش‌آموختگان این دوره با کسب شناخت بهتر و دقیق‌تر شرایط فعلی و آینده نظام آموزش عالی برای مواجهه با تحولات و ایجاد تغییرات لازم در این نظام آماده می‌شوند. بنابراین، مسئولیت نظام آموزش عالی فراتر از یک مسئولیت سازمانی است. دانشگاه باید با ذی‌نفعان خارجی و داخلی خود و با جامعه و محیط پیرامونی‌اش در تعامل باشد؛ چرا که امروزه از نظام آموزش عالی کشور، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری‌های چندگانه انتظار می‌رود. به گونه‌ای که این نظام آموزشی از یک سو باید با توسعه مرزهای دانش و سیاست پژوهی‌ها و مطالعات خود برای نیازها و مسائل جامعه و سایر نظام‌ها و نهادها در ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تدابیری و راهکارهایی بیندیشد، از سوی دیگر، باید مسائل و امور دانشگاه‌ها و مؤسسات تحت پوشش خود را حل کند و سامان ببخشد. شورای عالی انقلاب فرهنگی، وظیفه نظارت، هدایت و تدوین برنامه‌های درسی دانشگاهی را در ایران بر عهده دارد و باید با توجه به گسترش رشته‌های مختلف تحصیلی در دانشگاه‌ها، به تدوین و تعیین سرفصل دروس مختلف بپردازد. پس از طراحی و تدوین سرفصل‌های مربوط به یک رشته، ارزشیابی آن می‌تواند قوت‌ها و ضعف‌های آن را در اجرا مشخص نماید و به شناخت کمبودها و نواقص آن کمک کند. از این رو ارزیابی و بررسی سرفصل دروس و ارائه پیشنهادها برای اصلاحی جهت هرچه بهتر برگزار کردن، لازم و ضروری به نظر می‌رسد. بنابراین

یافته‌ها

برای بررسی و تحلیل داده‌ها از آزمون آماری t تک‌نمونه‌ای برای مقایسه میانگین نمرات شرکت‌کنندگان با میانگین جامعه و در نهایت برای رتبه‌بندی از آزمون فریدمن استفاده شد. داده‌های تحقیق، نخست به کمک آمار توصیفی مورد بررسی قرار گرفتند. یافته‌های این پژوهش، در جداول زیر به تفکیک ذکر گردیده است.

نمود، بنابراین پرسشنامه‌ها از طریق پیام رسان‌های واتساپ و تلگرام (فضای مجازی) و بخشی هم از طریق سامانه ثبت و انتشار پرسشنامه‌های تحقیقاتی و نظرسنجی (پورسال^۱) و به صورت آنلاین ارسال و داده‌ها جمع‌آوری شدند. بدین منظور نخست فهرستی از دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن تهیه و شماره‌های آنها از طریق دانشگاه و پرونده تحصیلی تعیین و با آنها ارتباط برقرار شد که پس از کسب رضایت، پرسشنامه برای آنها ارسال گردید.

ابزار پژوهش

برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته، حاوی ۲۷ سؤالاتی در خصوص مسائل پیرامون سرفصل رشته مدیریت آموزشی (کیفیت آموزشی و تناسب شغلی رشته) مورد استفاده قرار گرفت. نحوه نمره‌گذاری پرسشنامه به دین صورت است که برای گزینه بله نمره (۱) و برای خیر نمره (۰) لحاظ گردید. پرسشنامه به وسیله استادان رشته مدیریت آموزشی تایید و میزان الفای کرونباخ آن نیز برابر ۰/۸۷ محاسبه شده است. وضعیت سؤالات به شرح زیر است. برای ویژگی جمعیت‌شناسی سوال ۱، تناسب شغلی سؤالات ۲، ۳، ۸، ۱۴، ۱۵، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷ و کیفیت آموزشی سؤالات ۴، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳ در نظر قرار گرفته است.

^۱. porsall

جدول ۱- توصیف نمرات به تفکیک

وضعیت آمار توصیفی						
انحراف معیار	میانگین	تعداد	سوالات	متغیر	گروه	
۱/۸۹۲۳	۳/۲۵۷۸	۳۸۴	۲۷، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۱۵، ۱۴، ۸، ۳، ۲	تناسب شغلی	کارآمدی	
۳/۱۵۹۲	۶/۰۵۷۳	۳۸۴	۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۷، ۶، ۵، ۴	کیفیت آموزشی	سرفصل رشته	
			۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶		مدیریت	
۴/۸۴۴۵	۹/۳۱۵۱	۳۸۴	-	کل	آموزشی	

جدول فوق آمار توصیفی نمرات اساتید و دانشجویان به تفکیک را نشان می‌دهد. براساس نتایج میانگین کل دانشجویان برابر است با ۱۰۲/۷۰ و میانگین کل اساتید نیز برابر ۷۶/۷۸ است. جدول بالا بیانگر اطلاعات کامل است.

جدول ۲- نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای؛ مقایسه میانگین نمرات شرکت کنندگان با میانگین جامعه در خصوص اثربخشی ارزیابی کارآمدی سرفصل در کل و به لحاظ تناسب شغلی و کیفیت آموزش

گروه‌ها	میانگین جامعه (عدد مورد مقایسه)	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین	کران پایین	کران بالا
تناسب شغلی	۴/۵	۱۲/۸۶	۳۸۳	۰/۰۰۰	۱/۲۴	۱/۰۵	۱/۴۳
کیفیت آموزشی	۸/۵	۱۵/۱۵	۳۸۳	۰/۰۰۰	۲/۴۴	۲/۱۲	۲/۷۵
کارآمدی سرفصل	۱۳/۵	۱۶/۹۲	۳۸۳	۰/۰۰۰	۴/۱۸	۳/۶۹	۴/۶۷

t محاسبه شده در مقایسه نمرات مربیان با نمرات جامعه (۱۲/۸۶) از مقدار t بحرانی با درجه آزادی ۳۸۳ در سطح ($P < 0/01$) بزرگ‌تر است. بر این اساس، با ۹۹ درصد اطمینان، سرفصل‌های رشته مدیریت آموزشی به لحاظ تناسب شغلی با بازار کار اثربخش نیست. در بخش کیفیت آموزشی نیز نتایج نشان داد که میانگین نمرات شرکت کننده در تناسب شغلی ۲/۴۴ نمره کمتر از میانگین جامعه است و بیشتر خیر را انتخاب نموده‌اند. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای نیز نشان داد که مقدار t محاسبه شده در مقایسه نمرات مربیان با نمرات جامعه (۱۵/۱۵) از مقدار t بحرانی با درجه آزادی ۳۸۳ در سطح ($P < 0/01$) بزرگ‌تر است. بر این اساس، با ۹۹ درصد اطمینان، سرفصل‌های رشته

جدول فوق نشان داد که میانگین نمرات شرکت کننده در پژوهش ۴/۱۸ نمره کمتر از میانگین جامعه است و شرکت کنندگان بیشتر خیر را انتخاب نموده‌اند. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای نشان داد که مقدار t محاسبه شده در مقایسه نمرات با نمرات جامعه (۱۶/۹۲) از مقدار t بحرانی با درجه آزادی ۳۸۳ در سطح ($P < 0/01$) بزرگ‌تر است. بر این اساس، با ۹۹ درصد اطمینان، از نظر سرفصل‌های رشته مدیریت آموزشی اثربخش نیست. همچنین در بررسی تفکیکی نشان داد که میانگین نمرات شرکت کننده در تناسب شغلی ۱/۲۴ نمره کمتر از میانگین جامعه است و بیشتر خیر را انتخاب نموده‌اند. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای نیز نشان داد که مقدار

اولویت‌بندی و رتبه‌بندی

مدیریت آموزشی به لحاظ کیفیت آموزشی اثربخش نیست. برای اولویت‌بندی و رتبه‌بندی سوالات ارزیابی سرفصل‌های رشته مدیریت آموزشی از آزمون فریدمن استفاده شد که نتایج آن در جداول زیر نشان داده شده است:

جدول ۳- معنی‌دار بودن آزمون فریدمن

تعداد	مجذور کای	درجه آزادی	سطح معناداری
۳۸۴	۳۱۹/۵۱	۲۵	۰/۰۰۰

جدول بالا معنی‌داری آماری را نشان می‌دهد. در جدول بالا مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۳۱۹/۵۱ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ قرار دارد. معنی‌دار بودن آزمون فریدمن بدین معناست که رتبه‌بندی مولفه‌های ارزیابی سرفصل‌ها بامعناست و شرکت کنندگان رتبه‌بندی متفاوتی از ارزیابی سرفصل‌ها دارند.

جدول ۴- نتایج آزمون فریدمن، اولویت‌بندی و رتبه‌بندی سوالات ارزیابی سرفصل‌ها

میانگین رتبه	رتبه	سوالات
۱۳/۲۱	رتبه ۱۰	تعیین وضعیت شغلی
۱۳/۳۱	رتبه ۹	تعیین وضعیت ارتباط شغل و تحصیلات
۱۲/۱۹	رتبه ۲۱	مطالعه و بررسی سرفصل آموزشی دوره کارشناسی ارشد پیش از انتخاب
۱۵/۵۸	رتبه ۲	تطبیق آموزش‌ها ارائه شده در طول تحصیل با سرفصل مصوب
۱۲/۸۴	رتبه ۱۶	مطالعه سرفصل دوره کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی
۱۳/۰۴	رتبه ۱۲	عناوین، تقسیم‌بندی و توزیع واحدهای دروس مناسب
۱۲/۶۷	رتبه ۱۸	سرفصل‌ها را مناسب و کارآمد برای شرایط و نیازمندی‌های کشور
۱۳/۳۸	رتبه ۸	متناسب و مناسب بودن دروس تعریف شده ذیل هر سرفصل
۱۵/۸۲	رتبه ۱	منابع و رفرنس‌های معرفی شده متناسب با دروس و کارآمد
۱۲/۹۷	رتبه ۱۴	دادن توان انجام کارهای پژوهشی و علمی مانند نگارش مقالات علمی از روی برنامه درسی رشته
۱۲/۵۳	رتبه ۱۹	تنظیم سرفصل دوره مطابق با نیازمندی‌های روز کشور و جامعه جهانی
۱۳/۱۸	رتبه ۱۱	منطبق و متناسب بودن برنامه درسی تنظیم شده، با اهداف مندرج در سرفصل
۱۵/۴۱	رتبه ۳	سرفصل این رشته ظرفیت لازم برای گسترش رشته در سطح جامعه را دارد.
۱۳/۶۸	رتبه ۶	سرفصل‌های این رشته توان پاسخگویی به شبهات، سوالات و نیازمندی‌های روز کشور و جامعه جهانی را دارد.
۱۲/۵۰	رتبه ۲۰	سطح علمی و توان آموزشی استادان منطبق با نیازمندی‌ها و بایسته‌های علمی موجود در سرفصل تجمیعی است.
۱۲/۸۰	رتبه ۱۷	سطح علمی و توان آموزشی استادان این رشته منطبق با بایسته‌ها و نیازمندی‌های دانشجویان و به تبع آن جامعه است.
۱۳/۶۵	رتبه ۷	داشتن کارآمدی لازم در جامعه توسط دانشجویان آموزش یافته تحت این برنامه درسی و استادان

فعلی این رشته		
رتبه ۵	۱۴/۴۶	کسب نمودن توان علمی، پژوهشی و معرفتی لازم توسط دانش‌آموختگان این رشته
رتبه ۴	۱۴/۶۰	آموزش‌های موجود در این سرفصل قدرت ارائه توانایی علمی لازم را به عنوان پایه و زیربنای این رشته را دارند.
رتبه ۱۳	۱۳/۰۱	تنظیم برنامه درسی موجود مطابق با استانداردهای مدیریت و برنامه ریزی درسی جهانی
رتبه ۱۰	۱۳/۲۱	داشتن رشته‌ای با نگاه علم محور و بدون موضع گیری در برنامه درسی این رشته
رتبه ۹	۱۳/۳۱	کیفیت برنامه آموزشی این رشته و برانگیختن علاقه جهت ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر
رتبه ۲۱	۱۲/۱۹	داشتن دانش و تخصص اساتید در این رشته و برانگیختن علاقه جهت ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر
رتبه ۲	۱۵/۵۸	وضعیت بازار کار و برانگیختن علاقه من جهت ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر
رتبه ۱۵	۱۲/۸۴	اقبال عمومی نسبت به این رشته و برانگیختن علاقه جهت ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر
رتبه ۱۲	۱۳/۰۴	در حال تحصیل در مقطع بالاتر و یا تصمیم به ادامه تحصیل در همین رشته به دلیل وضعیت بازار کار

رشته‌های تحصیلی را به مرور زمان به یک برنامه منسوخ تبدیل می‌کند. بدیهی است که اجرای چنین برنامه‌ای بدون بازنگری عمیق آن منجر به محقق نشدن اهدافی همچون تربیت متخصصانی کارآمد و متناسب با نیاز بازار کار خواهد می‌شود. در این میان، در شرایط کنونی، لازم است که در راستای برنامه‌ریزی درسی اثربخش و بازنگری و بهبود و اصلاح برنامه‌های درسی فعالیت‌های پژوهشی، در رشته‌های مختلف به طور مجزا انجام بگیرند. در این میان، یافته‌های این پژوهش بیانگر نیاز به بازنگری سرفصل‌های رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی است. یافته‌های این پژوهش با نتایج نصراللهی‌نیا و علم‌الهدی (۱۳۹۹)؛ جاویدی کلاته جعفرآبادی و عالی (۱۳۸۸)؛ رضایی باقر و همکاران (۱۳۸۸)؛ قلی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)؛ شادفر، لیاقت‌دار و شریف (۱۳۹۰)؛ عارفی (۱۳۸۴)؛ یار محمدیان و سلمانی-زاه (۱۳۸۵)؛ رسته‌مقدم، عباسی‌پور و جلالی دیزجی (۱۳۹۵)؛ ملامحمدی (۱۳۹۷)؛ ولی‌پور (۱۳۹۰)؛ کرمی و فتاحی (۱۳۹۱)؛ بناگر (۱۳۹۴)؛ شفیعی (۱۳۸۲)؛ جهانیان (۱۳۹۸)؛ عبدی (۱۳۸۴)؛

جدول فوق وضعیت رتبه‌بندی سوالات را نشان می‌دهد. میانگین رتبه هر کدام از مولفه‌ها در جدول نشان داده شده است.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر ارزیابی کارآمدی سرفصل رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد به لحاظ کیفیت آموزش و تناسب شغلی آن از دیدگاه دانشجویان و فارغ-التحصیلان است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که میانگین نمرات شرکت کننده در پژوهش کمتر از میانگین جامعه است و شرکت‌کنندگان بیشتر گزینه خیر را انتخاب نموده‌اند بنابراین با توجه به نتایج از دیدگاه دانشجویان و فارغ-التحصیلان رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد سرفصل‌های این دوره، در کل و همچنین به لحاظ کیفیت آموزشی و تناسب شغلی با بازار کار اثربخش نیستند.

در تبیین این یافته‌ها باید اذعان نمود که با توجه به تغییرات مستمر و پرسرعت علم و فناوری و مسائل و چالش‌های پیش‌رو در عرصه آموزش عالی، عدم به روزسانی و بازنگری برنامه درسی،

کارکردهای خود را فراهم کنند، تا بتوانند در جهان پرشتاب و سرشار از تغییر و تحول امروزی امکان حضور و استمرار داشته باشند.

ارزیابی کیفیت درونی از جمله مهم‌ترین فعالیت‌های مرکز ارزیابی کیفیت درونی فرآیند جمع‌آوری اطلاعات از طریق اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان، کارفرمایان و تهیه گزارش از نقاط ضعف و قوت گروه آموزشی و برنامه درسی است. محصول مهم ارزیابی کیفیت درونی که طی این فرآیند حاصل می‌شود، آگاهی از فرصت‌ها، بهبود کیفیت افراد و مجموعه گروه آموزشی و برنامه درسی آنان است.

از دیدگاه تافلر کلیت نظام آموزش عالی، تحت تأثیر تصورات ما نسبت به آینده قرار دارد. اگر تصورات ما از آینده، با واقعیت‌های موجود، منطبق نباشد و مبنای علمی و عینی نداشته باشد، در این صورت، نظام آموزش عالی نیز به بیراهه می‌رود و مطمئناً نمی‌تواند رسالت اصلی خود را به درستی انجام دهد که معنای آن، اتلاف منابع است (پلومر^۱، ۲۰۰۵). چاره اندیشی بر اصلاح هر نظام، بدون شناخت از درون و برون و تغییرات آن امکان‌پذیر نیست. این به معنای ارزیابی مداوم است. بنابراین برای سازماندهی و ارتقای وضعیت آموزش و نظام آموزشی، ارزیابی مستمر از فعالیت‌های آموزشی که لازمه آن اطلاع از وضعیت موجود، شناخت شرایط مطلوب و ارائه راهبردهای واقع‌گرایانه توسط متولیان حقیقی آموزش است، کاملاً اجتناب‌ناپذیر و ضروری به

یزدانی (۱۳۸۸)؛ فتاحی (۱۳۹۰)؛ بیرامی (۱۳۹۲)؛ شبیری و شمسی پاپکیاده (۱۳۹۴)؛ بناگر (۱۳۹۴)؛ جواهری دانشمند و همکاران (۱۳۹۴)؛ اسفندیاری (۱۳۸۷)؛ قهرمانزاد (۱۳۹۰)؛ رحمان‌پور و همکاران (۱۳۹۷) تونس (۲۰۲۰)؛ و لانگینو (۲۰۱۹) مبنی بر نیاز به بازنگری در برنامه‌ها و سرفصل‌های گرایش‌های علوم تربیتی همسو است. نصراللهی‌نیا و علم‌الهدی (۱۳۹۹) یکی از آسیب‌های برنامه درسی موجود رشته علوم تربیتی را سرفصل‌های برنامه درسی موجود می‌دانند. جاویدی کلاته جعفرآبادی و عالی (۱۳۸۸) در پژوهشی ضرورت بازاندیشی و بازنگری در دروس و سرفصل‌های دوره کارشناسی ارشد و دکتری را امری اجتناب‌ناپذیر می‌دانند. رضایی باقر و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیق خود، دریافتند که اکثر اعضای هیأت علمی و دانشجویان، بازنگری و تجدیدنظر در اهداف و سرفصل‌های دروس و برنامه درسی را ضروری می‌دانند. بنابراین به استناد شواهد پژوهشی موجود، محتوای برنامه درسی و سرفصل‌های رشته علوم-تربیتی در مقطع کارشناسی ارشد در گرایش مدیریت آموزشی، بر نتایج تحقیقات قلی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)؛ شادفر، لیاقت‌دار و شریف (۱۳۹۰)؛ عارفی (۱۳۸۴)؛ یار محمدیان و سلمانی‌زاه (۱۳۸۵)؛ رسته‌مقدم، عباسی پور و جلالی دیزجی (۱۳۹۵) همخوانی دارند.

بنابراین دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی، به عنوان مصادیقی از نظام‌های اجتماعی، همواره باید از طریق ارزیابی عملکردهای خود و بازخوردهای آن، زمینه و امکان اصلاح و ارتقای

Plomer.¹

در گروه‌های مختلف آموزشی رشته علوم تربیتی است.

با توجه به یافته‌های این پژوهش پیشنهاد می‌گردد که کارگروهی از متخصصان، برای بازنگری و تدوین سرفصل‌های مناسب، با توجه به نیازهای بازار کار و جهت افزایش کیفیت آموزشی تشکیل شود و سرفصل‌های جدیدی برای رشته مدیریت آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد تدوین گردد.

نظر می‌رسد (لویی^۱، ۱۹۹۷). اجرای درست این موضوع مهم، روشی مناسب در ارزیابی را می‌طلبد که بتواند شناخت مشکلات، نارسایی‌ها، افزایش کارایی در توانمندی‌ها و نقاط قوت، با استفاده از منابع و امکانات موجود، نوید را بدهد که وضعیت موجود، برای آینده مطلوب، به شکلی واقعی به عنوان زیربنا در نظر گرفته شده است. از همین رو برنامه‌ریزی، طراحی و سیاستگذاری نظام، به سوی افزایش تحقق اهداف نظام آموزش حرکت می‌کند (بازرگان، ۱۳۹۰)

توجه به تدوین برنامه‌های آموزشی جدید و متناسب با نیازهای روز، ویژگی‌های مثبت نظام آموزشی تلقی می‌شود. با این رویکرد، گروه‌های آموزشی در دانشکده‌های علوم تربیتی به ویژه مدیریت آموزشی می‌توانند آموزش‌های مورد نیاز دانشجویان در مقاطع ارشد را براساس برنامه جدید ارائه دهند. همان‌گونه که عناوین و سرفصل‌های درس‌های پیشنهادی نشان می‌دهند، موقعیت این برنامه به دو عامل اساسی وابسته است: نخست استفاده از منابع درسی مناسب، دیگر این‌که مدرسان و استادان این رشته با دانش‌های نظری و مهارت‌های علمی مندرج در برنامه درسی خودشان، مسلط باشند. مورد اخیر بر این نکته تأکید دارد که ما برای دانش‌آموختگانی با قابلیت‌های مورد نظر، در واقع به مدرسانی با قابلیت‌های برتر نیاز داریم و باور داریم که موفقیت در اجرای این برنامه آموزشی، نیازمند تغییرات اساسی در دانسته‌ها و رفتارهای آموزشی اعضای هیأت علمی

Lui.¹

منابع و ماخذ:

۱. اسفندیاری، یدالله. (۱۳۸۷). *ارزشیابی رویکرد بومی سازی برنامه درسی کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی بر اساس الگوی کلاین، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شاهد.*
۲. آقازاده، محرم و احدیان، محمد. (۱۳۷۷). *فرایند برنامه ریزی درسی. انتشارات آیپژ، تهران.*
۳. بازرگان، علی. (۱۳۹۰). *ارزیابی داخلی در آموزش تا موسسه ملی برای اطمینان از کیفیت در آموزش عالی در ایران: چالش ها و دیدگاه ها. مجله مطالعات و توسعه مرکز آموزش مدیریت، ۱۰(۲): ۱۱۰-۱۲۲.*
۴. باقرزاده، فضل اله و همکاران. (۱۳۸۴). *بررسی و تحلیل ضرورت گرایشی شدن آموزش رشته تربیت بدنی در سطح دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی کشور. گزارش تحقیق، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه تهران.*
۵. بناگر، فاطمه. (۱۳۹۴). *میزان انطباق میان محتوای دروس رشته برنامه ریزی درسی و برنامه ریزی آموزشی دوره کارشناسی ارشد با نیازهای آموزشی دانشجویان، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته ی برنامه ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا.*
۶. بیرامی، محمد. (۱۳۹۲). *ارزشیابی کیفیت محتوای برنامه های درسی مقطع کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی، دومین کنفرانس بین المللی مدیریت، کارآفرینی و توسعه اقتصادی، قم، دانشگاه پیام نور.*
۷. جاویدی کلاته جعفرآبادی، طاهره و عالی، مرضیه (۱۳۸۸). *ارزیابی برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد و دکترای رشته فلسفه تعلیم و تربیت در نظام آموزش عالی ایران، نهمین همایش ملی انجمن مطالعات برنامه درسی: دانشگاه تبریز.*
۸. جهانیان، سیدنسا. (۱۳۹۴). *بررسی میزان آموزش مهارت های اشتغال زای مورد نیاز بازار کار در برنامه درسی کارشناسی ارشد آموزش و بهسازی منابع انسانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه آموزش عالی آمل، دانشکده علوم انسانی.*
۹. جواهری دانشمند، محمد؛ ولی پور، محمد و حسین خانی، سعید. (۱۳۹۴). *ارزیابی کیفیت درونی برنامه درسی رشته برنامه ریزی درسی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری از دیدگاه دانشجویان دانشگاه خوارزمی، همایش انجمن مطالعات برنامه درسی، ایران.*
۱۰. خاقانی زاده، محمود؛ ملکی، حسن و عباسی. (۱۳۹۲). *چالش های برنامه درسی مدیریت براساس تجربیات استادان مدیریت، مطالعه کافی مدیریت و مجله تاریخ مدیریت. ۲۲ (۳): ۱۳۳-۱۴۷.*
۱۱. خلیلی عراقی، سیدمنصور. (۱۳۸۳). *دایره المعارف آموزش عالی. زیر نظر نادرقلی قورچیان، حمیدرضا آراسته و پریش جعفری. بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی، چاپ اول، تهران.*
۱۲. رحمان پور، محمد؛ لیاقتدار، محمدجواد؛ شریفیان، فریدون و رضایی، مهران. (۱۳۹۷). *بررسی وضعیت موجود برنامه درسی کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی از دیدگاه دانشجویان، نشریه فناوری آموزش، ۱۳(۲): ۳۷۰-۳۶۳.*
۱۳. رسته مقدم، آرش؛ عباسپور، عباس و جلالی دیزجی، علی. (۱۳۹۵). *تأملی بر میراث علمی، جهانی رشته مدیریت آموزشی، فصلنامه مدیریت و برنامه ریزی در نظام های آموزشی، ۱۶(۹): ۵۱-۸۴.*
۱۴. رضایی باقر، سارا و صفری، نوشآفرین (۱۳۸۸). *بررسی تطبیقی برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش تکنولوژی آموزشی در جهت تدوین یک برنامه*

مطالعات و توسعه آموزش پزشکی. ناشر سهامی انتشار.

۲۲. عبدی، حمید؛ میرشاه جعفری، سید ابراهیم؛ نیلی، محمدرضا و رجایی پور، سعید. (۱۳۸۴). تبیین برنامه درسی آینده در راستای تحقق چشم‌اندازها و رسالت‌های آموزش عالی ایران در افق ۱۴۰۴، دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، (۱۲): ۵۹-۸۸.

۲۳. فتاحی، بنت الهدی. (۱۳۹۰). بررسی تغییر برنامه درسی آموزش عالی؛ مطالعه موردی: برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه مازندران.

۲۴. فتحی واجارگاه، کورش. شفيعی، ناهید (۱۳۸۶). ارزشیابی کیفیت برنامه درسی دانشگاهی (برنامه درسی آموزش بزرگسالان). فصلنامه مطالعات برنامه درسی، (۱): ۲۶.

۲۵. قلی‌زاده، رضوان؛ آهنچیان، محمدرضا؛ کوهساری، معصومه و نوفرستی، علی. (۱۳۹۶). تجربه بازنگری برنامه درسی رشته مدیریت آموزشی در دانشگاه فردوسی مشهد. نامه آموزش عالی، (۱۰): ۹۷-۱۲۴.

۲۶. قهرمانزاده، فرحناز. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفی برنامه درسی رشته تکنولوژی آموزشی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تبریز.

۲۷. کوهن، لوئیس. هالیدی، میشل. (۱۳۷۵). آمار در علوم تربیتی و تربیت بدنی. ترجمه علی دلاور، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ سوم.

۲۸. کرمی، مرتضی و فتاحی، هدی. (۱۳۹۱). تغییر برنامه درسی آموزش عالی) مورد: برنامه درسی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی. دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، (۷): ۱۱۰-۱۳۶.

۲۹. ملامحمدی، آمنه. (۱۳۹۷). ارزشیابی کیفیت برنامه درسی رشته‌ی برنامه‌ریزی آموزشی در مقطع

مناسب. نهمین همایش سالانه انجمن مطالعات برنامه درسی: دانشگاه تبریز.

۱۵. شادفر، حوریه؛ لیاقتدار، محمد جواد و شریف، مصطفی. (۱۳۹۰). بررسی میزان انطباق برنامه درسی رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی با نیازهای دانشجویان، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، (۳): ۶۲-۱۲۳-۱۴۶.

۱۶. شب‌خیز، فاطمه؛ جعفری‌حجین، افسر؛ امینیان‌رضوی، توراندخت و بلند، آذین. (۱۳۹۰). بررسی سرفصل دروس و ارائه پیشنهادات اصلاحی دوره کارشناسی تربیت بدنی با گرایش مربیگری. نشریه مدیریت ورزشی، (۱): ۲۱-۳۸.

۱۷. شبیری، محمد و شمسی پاپکیاده، زهرا. (۱۳۹۴). ارزشیابی کیفیت درونی برنامه درسی رشته کارشناسی ارشد علوم تربیتی از دیدگاه استادان، دانشجویان و کارشناسان آموزشی دانشگاه پیام نور، فصلنامه پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، (۳): ۸۳-۹۴.

۱۸. شفيعی، ناهید. (۱۳۸۲). ارزیابی کیفیت درونی و بیرونی برنامه درسی رشته آموزش بزرگسالان مقطع کارشناسی ارشد از سال ۱۳۷۳ تا سال ۱۳۸۲ در دانشگاه شهید بهشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته آموزش بزرگسالان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی.

۱۹. عارفی، محبوبه (۱۳۸۴). ارزیابی برنامه‌ریزی درسی رشته علوم تربیتی (گرایش مدیریت آموزشی) در آموزش عالی ایران از دیدگاه دانشجویان، متخصصان و کارفرمایان. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، (۱): ۴۳.

۲۰. عارفی، محبوبه. (۱۳۸۴). ارزیابی برنامه‌ریزی درسی رشته علوم تربیتی (گرایش مدیریت آموزشی) در آموزش عالی ایران از دیدگاه دانشجویان، متخصصان و کارفرمایان. فصلنامه مطالعات برنامه درسی، (۱): ۴۳.

۲۱. عباس‌زادگان، سیدمحمد. (۱۳۷۶). اصول و مفاهیم اساسی در برنامه‌ریزی درسی مدیریت

34. Altman, H., & Cashin, W. (2019). *Writing a Syllabus, Kansas State University, Center for Faculty Evaluation and Development*. [http:// www. Theideacenter.org/IDEAPaper27](http://www.Theideacenter.org/IDEAPaper27).
35. Christakis, DA. Feudtner, C. (1993). *Ethics in a short white coat: the ethical dilemmas that medical students confront*. A historical sketch of research on teaching since 1989. *Educational Researcher*, 18, 4-10.
36. Clark, B (2018). *The higher education system*. The regents of the university of California.
37. Cuq, J. P. (2013). *Dictionnaire de Didactique du Français Langue étrangère*. Et Seconde, Paris: asdifle / Clé International
38. Lapteva, A and Efimov, V. (2016). *New Generation of Universities*. University 4.0, Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences1.
39. Longino, J. (2019). *Evaluation of implementation of technology*. Faculty of technology management.
40. Lui, A. (1997). *Schools educational programing: Issues and Controversies*, New York: Mc Grew- Hill.
41. Plomer, A. (2005). *The law and Ethics in medical Researches*. Sina Legal and Cultural Institute. Cavendish Publishing, 2005, pp. 158.
42. Tunc, F. (2020). *Evaluation of an English language teaching program at a public university using cipp model*. the department of education sciences.
43. Zuti, B and Lukovics, M (2020). *Fourth Generation” Universities and Regional Development*. Published in: In: Hamm R, Kopper J (eds.) Higher education institutions and regional development. Proceedings of the 3. ERSA international workshop.
- کارشناسی ارشد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه تهران.
۳۰. نصراللهی‌نیا، فاطمه و علم‌الهدی، جمیله. (۱۳۹۹). بازنگری و ارائه برنامه درسی پیشنهادی رشته علوم تربیتی در دوره کارشناسی ارشد (مورد مطالعه: گرایش مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی). *دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی*، ۱۱(۲۱): ۹۷-۱۳۸.
۳۱. ولی‌پور، محمد. (۱۳۹۰). *ارزیابی کیفیت درونی برنامه درسی رشته برنامه‌ریزی آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد از دیدگاه اساتید و دانشجویان دانشگاه‌های تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
۳۲. یارمحمدیان، محمدحسین و سلمانی‌زاده، مریم. (۱۳۸۵). *ارزشیابی نظر دانشجویان و فارغ التحصیلان درباره برنامه‌های درسی رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی*، دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، دانش و پژوهش در علوم تربیتی، ۹: ۷۷-۸۶.
۳۳. یزدانی، حمیده. (۱۳۸۸). *ارزیابی کیفیت درونی و بیرونی برنامه درسی رشته برنامه‌ریزی درسی دوره کارشناسی ارشد*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی.

